

Heeft het kapitaal onze basisbehoeften gekaapt?

Posted on 21 augustus 2024 by Hans Wansink

Ruim een jaar heb ik gesukkeld met een zeer rechteroog. 's Nachts lukte het me niet om het pijnloos open te krijgen. Het hoornvlies raakte beschadigd; het zicht zakte onder de 50 procent. Regelmatig liep ik in huis met een zonnebril op. Zalfjes hielpen niet en het Diakonessenhuis wist er ook geen raad mee.

Uiteindelijk verwees de oogarts mij naar Eyescan, een commerciële kliniek. Daar hadden ze iets wat het ziekenhuis niet had, namelijk een geavanceerd laserapparaat. De behandeling verloste mij van mijn ongemak en bracht de arbeidsproductiviteit en de rijvaardigheid weer op een aanvaardbaar peil.

'Verontrustende opmars'

Dankzij onderzoeksjournalist Mirjam de Rijk – ook bekend als oud-vakbondsvrouw en voormalig GroenLinks-politica – kwam ik erachter dat Eyescan eigendom is van Nordic Capital, een Zweedse *private equity*-firma. Nordic heeft ook andere zelfstandige behandelklinieken en tandartsenketens.

Een andere Zweedse investeringsmaatschappij heeft een meerderheidsbelang in de Bergman Clinics, bekend van de heup- en staaroperaties. *Private equity* zit ook achter Zorgdomein, de infrastructuur die de zorgsector gebruikt voor doorverwijzingen. Twee derde van de Nederlandse ziekenhuizen heeft veel van zijn laboratoriumactiviteiten uitbesteed aan een commercieel bedrijf als Unilabs, eigendom van containerbedrijf Maersk. Dat bedrijf heeft ook een kleine veertig medisch diagnostische centra in Noord-Holland en Flevoland.

Mirjam de Rijk inventariseerde de opmars van het snelle kapitaal in de zorg, het onderwijs, de volkshuisvesting en de kinderopvang. Ze vindt die opmars verontrustend. Niet in de eerste plaats omdat de kwaliteit in het geding is, maar vanwege het karakter van de investeringen. *Private equity* draait immers om het maken van veel winst op korte termijn. Die winst kan alleen worden behaald door het aaneenrijgen van praktijken tot ketens, ze efficiënter (digitaal) te laten werken en na een jaar of vier als pakket door te verkopen aan andere investeerders.

Zo kan een soort piramidespel ontstaan, waarbij uiteindelijk een investeerder zich verslikt en de onderneming failliet gaat. Dat is niet denkbeeldig, omdat *private equity* werkt met geleend kapitaal. Als bijvoorbeeld de rente stijgt, komen de investeringsmaatschappijen al gauw in zwaar weer.

Zorg, onderwijs, huisvesting en kinderopvang zijn van collectieve voorzieningen in korte tijd veranderd in hybride sectoren. *Gekaapt door het kapitaal* is de titel van De Rijks beschrijving van dit proces. Die titel blijkt suggestief en enigszins misleidend. De Rijk laat in haar boek juist zien dat de overheid en de publieke instellingen zelf de deur voor de investeerders wagenwijd hebben opengezet. De commercie vult de gaten op die het collectief heeft laten vallen.

Om te beginnen is daar de schaarste aan personeel. Huisartsen en tandartsen kunnen maar al te vaak geen opvolgers vinden, zodat ze blij zijn als een investeerder hen uit de brand helpt. Het vergrijzende personeel zelf verruilt de bureaucratie en de nachtdiensten in de ziekenhuizen steeds vaker voor een zachte landing in een zelfstandig behandelcentrum.

Zzp'ers vullen de gaten

Ook in de kinderopvang trekken de grote commerciële partijen personeel weg bij de non-profitorganisaties. Die partijen zorgen nauwelijks voor extra kindplaatsen, want

locaties die onvoldoende winstgevend zijn, worden gesloten. Ook hier komt De Rijks piramidespel om de hoek kijken, want het verdienmodel staat of valt met het vinden van de volgende koper.

In het onderwijs verdienen detacheringsbureaus goudgeld aan het leveren van zzp'ers om de gaten in de roosters te vullen. Commerciële bureaus voor 'aanvullend onderwijs' schieten als paddenstoelen uit de grond. Schoolbestuurders leveren zich gemakkelijk uit aan multinationals die de digitalisering ter hand nemen en leerlingvolgsystemen of lesmethodes leveren. Google en Microsoft hebben een dikke vinger in de pap van ons hoger onderwijs.

Interessant is ook De Rijks uiteenzetting over het wonen. Tussen 2015 en 2023 stegen de bouwkosten met 34 procent, maar de verkoopprijzen van nieuwbouwwoningen met 97 procent. De extra opbrengst was voor de grondeigenaren. Vroeger had je het Bouwfonds Nederlandse Gemeenten, het gezamenlijke gemeentelijke grond- en ontwikkelbedrijf. Dat verkochten de gemeenten aan ABN Amro, die het weer doorverkocht aan de Rabobank.

Het particuliere grondeigendom is volgens De Rijk een belangrijke oorzaak dat er te weinig gebouwd wordt. Grondeigenaren hebben veel meer locaties dan ze zelf op korte termijn kunnen ontwikkelen.

Kapitaal aan banden

Intussen werden de woningcorporaties aan banden gelegd. Ze mochten alleen aan de laagste inkomensgroepen verhuren, kregen verschillende nieuwe heffingen en belastingen en moesten hun bouwgrond verkopen. Een deel van hun woningen moesten ze – aan beleggers – verkopen om het hoofd boven water te houden.

Inmiddels wordt een derde van de huurwoningen in Nederland commercieel verhuurd; dat is bijna 50 procent meer dan tien jaar geleden. Ruim 40 procent van de huurders in de vrije sector is op dit moment meer dan 40 procent van zijn of haar inkomen kwijt aan wonen.

Mirjam de Rijk heeft voor haar studie gesproken met honderden betrokkenen en deskundigen. Haar betoog zou aanleiding moeten zijn voor een herbezinning op de organisatie van de publieke voorzieningen die zij behandelt. Het kapitaal zal een rol blijven spelen, maar die rol moet wel doorzichtig worden – en zo nodig aan banden

gelegd. Het gaat tenslotte om sectoren die worden gefinancierd door belastingen, premies en bijdragen van de gebruikers.

Mirjam de Rijk: ***Gekaapt door het kapitaal. Zorg, onderwijs, wonen en kinderopvang*** *(Pluim) 196 pagina's, € 21,99.*

Hans Wansink *is historicus en journalist en publiceert over boeken in Wynia's Week. Hij was redacteur van NRC Handelsblad, Intermediair en de Volkskrant.*

Wynia's Week *verschijnt ook dit jaar 104 keer met even onafhankelijke als broodnodige berichtgeving. Plus video's en podcasts. De donateurs maken dat mogelijk.* ***Doet u mee?*** *Hartelijk dank!*